

PAUL TILlich
joseba arregi

Teologiaren gaur eguneko eginkizunari buruzko go-goeta, kristau predikuaren eraginik ezari ta bere berri-tzearen beharrari buruzkoa, galdera berdinarean aurrean aurkitzen da gaur beti: zein da errebelazioak agertzen duen errealidadearen harremana guk ezagutu eta bizi dugun errealidadearekiko, sinesmenarena pentsamendua-rekiko, otoitzarena lanarekiko, erlijioarena kulturarekiko, motz eta labur, Jainkoarena munduarekiko? Nola bizi ta lekukotu dezakegu guk Jainkoaren errealidadea munduko errealidadean, kanpotik edo goitik behera ezarritako lege arrotz bezala ager ez dakigun, zuzenki ta nahitaez dago-kigun eta gure artean gertatzen den zerbait bezala baizik? Teologiari eta Elizari gaurko galderarik zorrotzena sines-mena nola benetako bilakatu daitekeen ta sinesmen-berria gizonei nola sinesgarriki esan lekiekeen da. Bi galderak elkarri loturik doaz: kristau sinesmenaren sinesgarritasu-nari buruzko galdera bere errealidadeari buruzkoa da. Galdera honi ekiten dio, hain zuzen, Tillichek eta hortan ihardun du bere bizi guztian (20).

(20) ZHRNT, H.: *Die Sache mit Gott. Die protestantische Theologie im 20. Jahrhu nderi*. R. Piper & Co. Verlag. Munchen. 2. ed. 1967. 382 horr.

Paul Tillich, Barth eta Bultmann bezala, Alemanian jaioa da, baina Hitlerrek bere irakasleagoa kendutako lehenengo irakasle ez judutarra izanik, Ameriketara jo zuen, Ipar Ameriketara, eta bere lanik gehiena han burutu zuen, ingleseraz. Tillich ere, Barth eta Bultmann bezala, teologia liberaletik dator. Dato hau beraz, Tillichen teologian garrantzizkoa izango da, beste bietan bezala. Hala ere, Tillichen teologia liberalarekin haustea beste era batekoa izango da, nolana ere. Tillichen teologia mugatu eta mamituko duena, batez ere, garai batetan sirturik eta hezirik beste garai baten hasieran edo ate aurrean egotearen kontzientzia izango da. Kondairako bi garaien arteko belaunaldi batekoa izatearen sentimendu honek eta horrela mundu osoa zauritzen duen leize batetan bizitzeak eragiten dio gehienbat Tillichen pentsamenduari ta lanari. *Munduiraultza baten erdian gaude. Iraultza honek giza izatearen mailla guztiei ekin die eta munduaren eta bizitzaren zentzu berri bat ekarri du. Gure itxaropen bakarra garaien artean zubi bat izatea da* (21). Sentimendu, kontzientzia ta larritasun hau bi mundugudateak sortu zuten Tillichen baitan. Bi mundugudate hauk, Tillichentzat, munduiraultzaren atal dira. Eta ez dira ustekabeak sortu eta gertatutakoak, gizatxar batzuek eragindakoak, 19. eta 20. mendeetako gizarte burgesaren joera ta egiturak bide sortutako halabezar estukturala baizik. Tillichek garai horiek bizi izan ditu, larrialdi, gudu, etsipen garaiak. Gaur eguneko gizona bi garaien artean ikusten du. Joandako garaia, 19. mendea bere joera ta sen idealistekin. Oraingoa, berriz, 20. mendea, beldur ta zalantzaren garaia. XIX mendean kondairaren etengabeko aurrerapenaren kontzientzia. Hogeigarrenean, eten-gabeko krisis baten sentimendua.

Tillichek gertakari eta egoera horiek mugaturik ikusten du

(21) TILLICH, P.: *Ethik in einer sich wandelnden Welt*, (1941). *Der Protestantismus. Prinzip und Wirklichkeit* liburuan. Stuttgart, 1950. 196 horr.

gaurko gizona, bere burua bezala. Honela deskribatzen du 20. mendeko gizona:

Elkarren antzeko katastrofe hilara bat du bere atzea. Bainan ez hori bakarrik, katastrofe posiblez jositako egoera batetan bizi da oraindik. Aurrerapenaz mintzatu beharrean, krisiaz mintzatzen da... Itsaso mehatsagarri batek bezala den guztia garbitzen duen ez-izatea bizi izan du. Bere zoria, zortea bizi izan du, bere bapateko, asma ezineko gizonen eta herrien bizitzan tinko zirudien guztiaren barne-hausteaz. Heriotza bizi izan du, kontaezin-ahalekoen heriotza, euren aurrean bizitza bete bat zutena; eta bere izate propioaren mehatsa lez bizi izan du heriotza. Errua bizi izan du, gizonaren irudimenean kabitzen ez den neurrikoa, eta bera ere errudun dela ikusi du, isilaren bidez besterik ez bada bera ere errudun bilakatu bait da... Dudatzen ikasi du, ez besteen judizioetan bakarrik, bere baitan tinkoena bezala zuen haretan ere bai. Zalantza alderdirik gabeko sinesmen zihurtasunik ez da gelditu, eta bere izatearen zentzuari buruzko galdera bere baitan azaltzen denean, leize zulo bat irekitzen zaio bere aurrean, gizonik ausartenari ere beldur egiten dion leizea: zentzugabetasunaren leizea, alegia (22).

Historiatik egia

Garai bakoitzeko gizonaren egoera "esistentziala" teologoa-
rentzat garrantzizkoa bada, Tillichentzat bere pentsatze guztiaren
abe da. Tillich, berak bizi izandako garaiko gizonaren galderak
sortutako arazoei erantzun bat bilatzen saiatuko da. Kondairako
momentu jakin hori bizitzetik sortuko zaizkio Tillichi bere pentsa-
mentuaren bereizgarririk nagusienak: bilakaera historikoaren kon-
zientzia, egia bilakaera historiko horren barruan bilatzea, eta ez

(22) TILLICH, P.: *Das christliche Menschenbild im 20. Jahrhundert*, (1955).
Auf der Grenze. Aus dem Lebenswerk Paul Tillichs lanean, Stuttgart, 1962. 128
horr. eta hurrengoak.

kondairatik eta honen bilakatzetik at gelditzen den zerbait bezala; egiarenganako sena, gizonaren egoeraren kontzientzia etab. Kondaira, beraz, bere teologiaren problema nagusienetako bat bihurtzen da. Ez galdetze historiko-kritiko baten zentzu hestuan, errealidade historiko guztiaren zentzu ta izanari buruzko galderaren zentzu zabalean baizik. Honetatik dator Tillichen pentsamenduan ontologiak duen garrantzia, hau da: izateari buruzko galdera eta izateari buruzko azterketa. Bainan beti bilakatzen dagoen izatearena: izaneko gutzia izatera iritsi nahi du. Egiak, izateak bezala, zori bat du, zorte bat. Horregatik, bere burua zortean bizidunak bakarrik atzi dezake egia. Ezaguera ekintza bakoitza, ekintza historikoa da. Egia, kondairan gertatzen denez, ez da inoiz behinbetikoa, erabatekoa, bukatua, orokarra. Aitzitik baizik, beti irekirik dago, egikaritze berriak bilatuaz bere burua gaintitzen du beti. Tillichen iritzian, egia horrela ulertzen ez bada, mundu honetara loturik dagoen gizon mugatuarentzat ez dago inolako egiarik. Burutapen hauek filosofiarako bezainbat balio dute teologiarako. Ponderu honetan Tillich Barthen aurka dago. Barthentzat egia definitibua Idazteunean dago behinbetirako. Tillichek berriz, Jainkoaren errebelazioa aldatu ez baina modu berri batera adierazi beharraren uste sendoa du, gaurko eguneko eta gaurko munduko egoera eraberritura itzuli.

Bi alderdi dira, beraz, Tillichek bere pentsatze lanean go-goan hartzen dituenak: gizonaren gaur eguneko egoera ta errebelazioaren egia egoera horretara egokitu beharra. Gaur eguneko gizona, kristau errebelazioaren mundutik kanpora dagoena, autonomia edo beregaitasuna duena eta, hala ere, bere beregaitasunean zihurtasunik gabe aurkitzen dena, hainbeste aldaturiko mundu honetan bere lekurik aurkitzen ez duena, sakonaren zentzua, hau da, nahitaezkoaren, erlijiosoaren zentzua galdu duena, besterik ezean produzitu bakarrik egiten duena, Zentzuaz gehiago galdetzen ez duena, mundu-ikusmirarik gehiago ez dadukana,

izateko adorerik gehiago ez duena, etsipen osoaren inguruan dabilena —bere burua botere arrotz bati manperatzen ez badio—, egiarekiko galderari buruz axolagabe bihurtu dena. Egoera hone-tan dagoen gizonarentzat berritzuli behar da errebelazioaren egia. Kristautasunaren eskaintza betikoa da: sinesteko adorea, sines-menaren indarra, Jainkoarekin adiskidetzea, Jainkoarekin, bere buruarekin, eta munduarekin, hau da: osasuna, salbamena. Guzti hau, ordea, gaurko gizonarentzat itzuli beharra dago, honek ulertu ahal izan dezan. Egia itzultze lan honetan Tillichen pentsamendu gidaria hau da: erlijioso burutapenak, gogamenak bere zentzua galdu dute, ulergaitz bilakatu dira. Horregatik Tillichek “Jainkoa” hitza baztertu egingo du (*arimak irabazi nahi baldin ba-dituzu, burutapenak, gogamenak berrirabazi behar dituzu lehenik*) eta ‘izateari berari buruz’, “izatearen botereaz”, “izatearen zen-tzu eta oinarriaz”, “sakonaz”, “absolutuaz”, “nahitaezkoaz” min-tzatuko da atseginago. Burutapen hauek ez dira Tillichentzat Jain-koa hitzaren ordezkioak, hitz honen esanahira daraman ateko giltza baizik. Tillichen lehenengo asmoa ez bait da gizonak salbatzeko asmo misiolaria, egiarekiko maitasuna baizik. Horregatik ahale-gintzen da egiaren eta gizonaren artean zubi bat zabaltzen. Bar-thek eta Bultmannek hesiak altzatzen dituzten bitartean, Tillichek tarteko izatea bilatzen du. Bestela, kondairan zehar gertatu den bezala, jakintza sinesmen ezarekin elkaturik joango da, eta si-nesmena (kristautasuna) ezjakinarekin. Teologia liberalak Jainkoa eta mundua azkenean nahaspillatu egin zituen, teologia dialekti-koak berriz, zubirik gabeko leize bat zabaldu du Jainkoaren ta gizonaren artean. Tillichek hirugarren bide bat ireki nahi du. Ez du ez alde batera ez bestera erori nahi, bien arteko mugan galdi-tzen da.

Korrelazioaren metodologia

Bi alderdiak, Jainkoa ta gizona, elkarturik eutsi nahi izatea da Tillichen pentsamenduaren bereizgarria. Arazoa ez da nondik hasi, Jainkoaren errebelazioa den Jesukristogandik ala gizon konkretuagandik. Batetik edo bestetik hasi beti bi alderdiak erreparatu beharko dira, bien arteko *harremana* gogoan eduki beharko. Ahalegin honek ematen dio izena Tillichen metodoari; korrelazioaren metodologia. Jainkoa guretzat eta gu Jainkoarentzat. Jainkoa, noski, ez da gizonaren menpeko, baina bere buruaren errebelatzean gizonarengana dator, pertsonen arteko harreman batetan. Korrelazio hau bi mailatan ikus dezakegu. Lehenik erlijioaren bizitzan. Tillichen ustetan, ez dago kontraesan absoluturik erlijioaren ta errebelazioaren artean (gogora Barth). Errebelazioak beti du alderdi objetibu bat eta alderdi subjektibu bat. Gauzazko alderdia, Jainkoak bere burua errebelatzen du. Norberaren alderdia, gizonak hartzen du errebelazio hori. Bi alderdiak bat egiten dutenean bakarrik mintza gaitzke errebelazioaz, hau da: erlijiorik gabe ez dago errebelaziorik, errebelazioaren alderdi subjektibua erlijioa bait da. Ez dago errebelazio abstrakturik, egoera ta baldintzape jakin batzuetan burutzen denaz beste. Idazteuna Jainkoaren errebelazioaren liburua da, bai, bainan baita judutarren erlijioaren liburua ere, hau da, judutarrak Jainkoaren errebelazioa nola hartzen zuten darakuskiguna. Errebelazioa eta honen hartzea hertsiki loturik daude, beraz.

Bigarrenez, ezagutzearen aldetik. Hemen galdera-erantzun harremana aurkitzen dugu. Jainkoak gizonen galderei erantzuten die, eta Jainkoaren erantzunen endarpean egiten ditu galderak gizonak. Giza izaera barruan sortzen diren galderak filosofiak azaltzen ditu, eta teologiak, galderak gidaturik, Jainkoaren errebelazioan aurkitzen diren erantzunak formulatzen ditu. Giza izaeraren galderei egokitzen direnean bakarrik dira baliozko kristau errebe-

lazioaren erantzunak. Eta errebelazioak gizonari berari benetan dagozkion galderak bakarrik ditu erantzuten. Galdera hauek aintzinatik dira ezagunak, eta gizon bakoitzak bere aurtzaroen egiten dituen galderekin antz handia dute: erruari buruzko galdera, oinazeari buruzkoa, maitasunari buruzkoa, bizitzaren zentzuaz, heriotzaz. Galdera hauen lantzea filosofiari dagokio, nahiz teologo batek burutu. Horregatik kristautasunaren berezko kide deitzen dio Tillichek esistentzialismoari. Errebelazioan aurkitzen ditugun erantzunen galderak egiten ditu esistentzialismoak. Galdera esistentzialak eta erantzun teologikoak nolabait elkarren menpeko dira, eta une berean, elkarrengandik aske. Elkarrengandik aske, galdera esistentzialak ezin bait daitezke erantzun teologikoetatik erakarri, eta alderantziz: erantzunak ezin daitezke galderetatik erakarri. Gizona galdera da, bainan ez erantzuna. Elkaren menpeko ere ba dira, ordea: galderen forma sorlekua duten sistema teologikoak gizaturik gelditzen da, eta erantzunak, formalki, galderen egituren menpeko dira. Elkar egokitze edo korrelazio hauek azaltzen dira beraz: ez-izatea bide dela giza izateak sofritzen duen mehatsa batetik, Jainkoa izatearen mugarik gabeko indarra bezala bestetik. Beldurra, mugatasunaren ohartze lez; Jainkoa adorearen mugarik gabeko oinarria; gure izaera historikoaren ezkutukia, Jainkoaren erreinua, kondairaren zentzua, burutze eta batasuna; adimena-errebelazioa; izatea-Jainkoa; izaera-Kristo; bizitza- Espiritua; kondaira-Jainkoaren erreinua.

Filosofia zertarako?

Jakintza mailan korrelazio hau teologiaren eta filosofiaren artekoa da. Ezinezko ahalegina iruditzen zaio Tillichi teologian burutapen filosofikoak alde batera utzi nahi izatea. Filosofiaren galdera hau da: zer adierazi nahi da zerbait ba dela esaten denean. Filosofia diren guztien oinarrian dautza lege, egitura eta motak

ezagutzen saiatzen da. Teologiak berak ere izatearekin zerikusirik ba du. Bere esaldirik xeheenak ere izateari datzeko: Jainkoa *da*. Erlijiorik gabe errebelaziorik posible ez den bezala, teologia ere ezineko litzake filosofiarik gabe. Jainkoa dela zein sentidutan esan daitekeen jakin nahi dutenei teologiak ezin adierazi ahal izango lieke Jainkoaren izatearen esanahia galdera ontologikoa lantzen duen filosofiarik gabe.

Gizona da galdera ontologikoa egiten duen izaki bakarra, gizona da izateaz galdetzen duen izaki bakarra. Ez-izatearen mehatapean sortzen zaio galdera hori gizonari, ez-izatearen beldurraz. Izatearen zentzu eta oinarriaz galdetzen du. Zergatik ba da zerbait eta ez deus? Gizona izatearen zentzu ta oinarriari buruz galdetzen ari denean, azken errealidadeari buruz galdezka ari da, benetako errealidadeari buruz, berari nahitaez dagokion errealidadeari buruz. Eta gizonak izateari buruzko galdera hauek egiten ditu bera izate eta ez-izate nahas dura bat delako, izatean parterik izanik, hala ere izatetik berezirik aurkitzen da. Egoera honetan gizonari bere mugatasuna agertzen zaio. Mugatuaren ta mugagabearen arteko mugan aurkitzen da gizona, askatasun mugatu bat, beste izakiak ez bezala. Hori du bere neke eta oinazea, bere handitasun eta zorigaitza, bere zorigaitzaren handia. Hauek dira gizonaren galdera larriak. Bere mugatasunaren kontzientziarik ba du, mugagabearen susmorik ba duelako; bere osotasun ezaren kontzientzia, osotasunaren susmorik ba duelako; bere hilkortasunarena, betikotasuna nolabait igartzen duelako. Gizonak izatearen betearen, osoaren susmorik ba du, bainan izate horretatik berezirik dago. Tillichek bereizi egote horri erorketa izena ematen dio, bekatuaren erorketa. Bainan erorketa hori ontologi izate mailan ulertzen du, ez moral mailan, izate mailetik izaera mailara erortzea, esistenzialki beraz. Erorketa, bekatu, norberegaltze; gizona bere benetako izatetik galdurik dago. Hiru mailatan burutzen da norberegaltze hau: iaztearen oinarriarekiko, bere burua-

rekiko, beste gizonetikiko. Hori da bekatua. Berez ez da erru personal bat, zori bat baizik. Hala ere, gizon bakoitzak zori horretan parte harturik errudun bilakatzen da. Jatorrizko bekatuaren problema da hau.

Eta Jainkoaz zer?

Gizonak izateari buruz galde egiten duenean —bekatu, erru, zentzugabetasun, hilkortasun, heriotza—, muga guzti hauek gaindi ditzazkeen indarrak galdetzen du, ez-izatea gainditu dezakeen izatearen indarrak. Indar honi Jainko deitzen dio Tillichek. Errealidadearen azaletik barrena izate guztiaren zentzu ta oinarriaz norbaitek galdetzen duenean, jakinaren gainean edo ohartzeko, Jainkoaz galdetzen du. Tillich ez da goi batetaz mintzaten, sakonaz baizik. Baina hori ez da lekuzko aldaketa bat bakarrik. Zerbait gehiago adierazi nahi du, Jainkoa ez dela ez goian ez behean bilatu behar, barnean baizik. Sakonak ez du lekune bat adierazten, errealidadearen neurri bat baizik. Jainkoaz galdetzeak beraz ez du mundua utzirik goi alde batera jotzea suposatzen, errealidadean barna abiatzea baizik, bere izaeran barna, bere izaeraren harremanetan barna, beste gizonetara. Sakonean nahitaezkoa ager daiteke. Izan ere, edozein unetan gerta daiteke izate mugatu zati bat bere sakontasunean azaltze ta horrela niretzat mugagabeko desio bezala agertzea. Hori gertatzen den bakoitzean Jainkoak topatzen nau. Erlijioso izateak horixe adierazi nahi du: bizitzaren azken ta nahitaezko zentzuaz galdetzea. Erlijioa, berriz, gizonari azken finean eta nahitaez dagokiona. Jainkoa “izatea-bera” bait da. Horregatik, Tillichek izandun guztietan Jainkoa aurki ta azal dezake. Baina honek ez du esan nahi Tillichen pentsamenduan Jainkoa ta izandunak nahasten direnik. Jainkoak dena neurririk gabe gainditzen du. Horregatik Jainkoari buruzko esaldi bakoitza errealidadeari buruzkoa da, baina zentzu honetan bakarrik; errealida-

deari buruzko esaldiak, Jainkoari buruzkoa denez, errealidadea bera gainditu, gainartekotzen duenez. Horrela sujetu-objetu eskema gainditzen ahal du Tillichek. Galde daiteke ontologiak Tillichen izateari buruzko hizketa aspergarri ez ote duen bihurtzen. Ez. Tillichentzat izateak sortze indar bizi bat adierazten bait du. Izateak ez-izateak beti beregan du eta uneoro gainditu behar du, bere burua baieztuaz. Jainkoa bera ere beragan eta bere kreazioan ez-izatea etengabe gainditzen ari den biziduna da. Honegatik da izandun guztiaren oinarri.

Tillichek ez du sujetu-objetu eskema bakarrik baztertzen; berdin egiten du naturalismo-supranaturalismo bereizketarekin, eta autonomo-heteronomo bereizketarekin. Bigatasun hoietan hirugarren bidea bilatzen saiatzen da, ez hirugarren bide bat izan behar duela ta, honen asmatzen jartzen delako. Hirugarren bideari jarraitzea bere ontologiaren ondorio da, errealidade guztian honen mugatasuna gaindituz Jainkoa ikustearen ondorio. Horregatik baztertzen du Jainkoa errealidadetik aparte, honen gaidik jartzen duen supranaturalismoa. Honek errealidadea mailatan pentsatzen du, goreneko mailan Jainkoa jarririk goreneko izatea denez. Horrela Jainkoa izate bat gehiago da beste izateen artean, nahiz gorenena izan. Gizonaren gai bilakatzen da horrela Jainkoa. Naturalismoak berriz, Jainkoa eta izadia berdintzen ditu. Jainkoa izadiaren beraren oinarri sortzailearen izen bezala erabiltzen du. Horrela ere Jainkoa mugabarruan erortzen da. Arrazoi berdinetatik baztertzen ditu heteronomia —gizonarentzat errespetorik gabe, lege arrotz bat leporatzen bait dio— eta autonomia —formal eta huts bihurtu denean bizitzaren azken ta nahitaezko zentzuaren galdera ahazturik, sekular eta arro bilakatzen delako—. Teonomiaren bidea aukeratzen du: Jainkoa da bai gizonaren lege eta indarra, baina ez goitik edo kanpotik ezarria, honen bizitzaren barrutik baizik.

Erljio sinboluak

Jainkoaren ta gizonaren arteko harremanak Jainkoaz mintzatzeko era ere determinatzen dute. Tillichen ustetan Jainkoaz zuzenki mintzatzerik ez dago. Zuzenki Jainkoaz esan daitekeen gauza bakarra zera da, "izatea-bera" dela, alegia. Gainontzean beti sinboluez baliaturik hitzegin behar dugu Jainkoaz. Sinbolu erlijiosoak esperimentaturiko errealidadeari hartuak dira. Muga-gabearekiko gure harremana adierazteko mugatuaz baliatzen da erlijioa. Bi eratarata adierazten dute sinboloek gure mugagabearekiko harremana: positibuki, sinboluak, bere mintzaera bereziaren bidez salatzen duten errealidadearen indar eta zentzuan partedun direlako, eta negatibuki, bere burua gaindituaz berek baino neurrigabe askoz ere gehiago den zerbait salatzen dutenez.

Jainkoaz sinbolu bidez mintzatzeak ez du esan nahi mintzaera hau ez sinbolukoa bezain benetakoa ez denik. Sinbolu mintzaerak arrisku bat du, ordea, beti berarekin: medio bezala ulertu beharrean helburu bezala ulertzea. Sinboluak, sinboluaz gandi dagoen zerbait salatzen du. Jainkoaz sinbolu bidez mintzatzeak Jainkoaren ezkutukia gordetzeko eginkizuna hartzen du. Bainan eginkizun hori ezin bete dezake sinboluak hitzez-hitz ulertzen direnean eta ez beste zerbaiten adierazle bezala. Sinboluen baliogoa ez da betikoa. Garai eta gizarte konkretu batetan, agian, sinboluak erraz burutu dezake bere medio eta bide eginkizuna. Baina sinbolu horrek berak, agian, beste garai eta gizarte baterako ez du batere baliorik izango, ulergaitz izan daiteke. Gizarte bakoitzak bere sinboluak sortzen ditu, hurrengo gizarte batetan sentidurik gabeko bilakatu daitezken sinboluak.

Teologia, galdera baten erantzuna

Tillichek, supranaturalismo-naturalismo eskema, heteronomo-autonomo eskema gainditu nahirik hirugarren bide bati ekiten diola ikusi dugu. Arrazoi berdinagatik dio Jainkoari buruzko hitzegite guztia sinbolikoa izan behar duela. Gizona mundu honetako errealitatean itsatsirik bait dago eta beste zerbait bilatu nahi baldin badu, mundu honen eta bere buruaren mugatasunak eraginda, hori ezin dezake mundu hau ukaturik egin, mundu hau aitorturik baizik. Nola, ordea, gainditu gizonaren errealidadearen mugatasuna eta ezina? Ikusi dugu Tillich Jainkoaz izatearen mugatasuna eta ezina gainditzen dituen izatearen indarrak eta zentzuaz bezala mintzatzen dela. Horregatik Jesukristoz hitzegiterakoan izate berriaz hitzegingo du. Baina izate berria teologiaren edo errebela-zioaren erantzun bezala galdera baten erantzun behar du izan. Zein da galdera, problema? Gizona izatearen sentiduari buruz galdetzera bultzatzen duen ez-izatearen aurreko beldurra hiru eratara ager daiteke: ez-izateak gizonaren bere buruaren izatezko baieztea jartzen du kolokan. Beldurra, lehen maila batetan zortearen aurreko beldurra da. Orokar, heriotzaren aurreko beldurra. Edo ez-izateak gizonaren bere buruaren moral mailako baieztea jartzen du kolokan. Orduan beldurra, lehen maila batetan, erruaren beldur bezala azaltzen da. Orokar, betiko gaitzespenaren beldur bezala. Edo ez-izateak gizonaren bere buruaren espiritual mailako baieztea jartzen du kolokan. Orduan beldurra, erlatibuki, hutsaren aurreko beldur bezala agertzen da. Orokar, zentzugabetasunari beldur bezala. Gaur eguneko galderak, Tillichen ustetan, sentiduz, itxaropenez, indar berriz betetako errealidade bat bilatzen du. Gaur eguneko arazoa ere —benetako erlijio guztien betiko arazoa bait da— gizonaren eta Jainkoaren ber-elkartzearen arazoa da. Bainan gizonaren Jainkoarekiko ber-elkartze honek gaurko gizonari bere egoera esistentzian zerbait esan nahi badio, ezin

formula daiteke giza banakoaren arima salbazio bezala. Izadi berri batetaz, errealidade berri batetaz, izate berri batetaz galdetzen duen galdera askoz zabalagoari erantzun behar dio. Eta horrela, zabaleko horretan erantzuten du errebelazioak. Jesukristo da, Tillichek dioenez, gizonak bilatzen duen izate berria. Jesukristogan izate berria pertsonazko bizitza batetan agertu da. Hau da kristautasunaren guztia besarkatzen duen paradoja bakarra. Zera adierazten du: Jesukristogan izaeraren baldintzapetan benetako izatea agertu dela, baina, hala ere, izaerak menperatua izan gabe. Hau da, hain zuzen, hebertarren epistolari esaten dena: *Denetan gu bezala tentatua, hala ere bekatu gabea*. Gu bezalakoa, izaeraren baldintzapean bizi izan bait zen, eta hala ere baldintzape horien lepotik garaipena lortu zuen, Jainkoarekiko loturari, elkartasunari heriotza arte eutsi ziolako, hau da, izatearekin elkarturik iraun zuelako.

Jainkoarekiko batasuna gordetzeak ez du adierazten moral mailako lorpen bat. Jesus ez zen bere moral mailako lorpenagatik Kristo bilakatu, bere izateagatik baizik. Berak egindako guztia —hitz, ekintza, sofrimendu, barne bizitza— zera da: Jesusen baitako Jainkoaren orainak lortutakoa, izate berriaren azalpenak. Jesukristo izaeraren baldintzapean bizi izanik izate eta izaeraren arteko leizea zubitatu du, Jainkoarekiko batasuna galdu ez duelako. Gizonaren norberegaltzea, alienazioa, bekatua printzipalki gainditua dago. Tillichek printzipalki esaten duenean zera adierazi nahi du: izaera guztietan barna eragiten duen bilakaera edo prozesu bati hasiera eta indarra eman diola. Errealidade berri bat bidetan dagoela, kreazio berri bat. Izan ere kristautasunaren eginkizuna ez bait da bere burua, kristautasuna albistatzea, ta predikatzea, kreazio berria baizik.

Errealismoaren fededun

Tillichen pentsatze teologikoaren hasieran bi munduguduen esperientzia ikusi dugu, gizarte idealista-burges baten hondamendia bizi izan duen gizona, itxaropenaren ordeztasuna eta zentzugabetasuna, ezertaz ajolarik eza, errua bizi izan dituen gizona. Errealidadea, mundua, bere izatea bere arrotz bihurtu zaizkion gizona. Gizon honi eta bere galdera ta problemei erantzun bat emateko Tillichek ez du errealidadetik ihes egin, errealidade honen barruan bilatzen du errealidade gaixo honen gainartekatzera (sendatzera) eraman dezakeen indarra. Errealidadetik ihes egiten ez duelako, Jainkoaren errebelazioa errealidadean bertan aurkitzen saiatzen delako bere pentsamenduari errealismo-sinesle izena eman izan zaio. Tillichen pentsamendua errealista da, berarentzat erlijioa ez da goi edo errealidade berezi batetaz hitzegitea, guk bizi dugun eta inguratzen gaituen errealidadeaz mintzatzea baizik. Sineslea, berriz, errealidadearen azalean gelditu gabe, bere sako-nera jotzen duelako, han jainkotiar oinarri eta zentzua hautemateko. Errealidadetik ihes ez egite honek ez du esan nahi Jainkoa eta errealidadea berdintzen direnik. Arazoa hau da: errealidade mugatu honetan jainkotiaria zentzu eta oinarri trazendentala bezala nola azaltzen den ikustea. Eta Tillichek bere pentsamendua errealidadeari ihesik egiten ez dion bezala, ez dio orainari ere ihesik egiten iraganera itzulirik. Errealidadean sarturik dago eta honen bilakaeran. Horregatik kreazio ekintza ez da iraganeko gertaera bat, gauza guztien kreaturtasuna eta oinarri sortzailearekiko harremana baizik. Horregatik ere, arazoa ez da arazo kristologikoak (Kristoren nortasun eta ekintza) berriz diskutatzea, izate berria deskribatzea baizik. Horregatik ere ez daduka zentzurik judutar eta aintzinkristau apokaliptika defentsatzeak, ekite historiko guztiaren barruan dagoen azken zentzuaz galdetzeak baizik.

Edozein errealidade bilaka daiteke guretzat "Jainkoaren hitz".

Sinesmena, beraz, Tillichen iritziz, ez da ekintza intelektual bat gizon osoa besarkatzen duen ekintza baizik. Ezagutzeak eta bizitzeak elkaturik joan behar dute. Honetan Tillich tradizio luze baten jarraitzaile da: Parmenides, Agustin, Eckhart, Paracelsus, Böhme, Goete, Schelling, Hegelen jarraitzaile garai berrietako teknika hutsezko jakintzaren jaurgoaren kontra. Jaurgo honetan gizona bera objektu bilakatzen da. Tillich gizona erdibitzearen kontra altzatzen da: batetik "odolik gabeko adimena" eta bestetik espiritu ta zentzurik gabeko bizitza. Sinesmena bi alderdiak besarkatzen dituen zerbait da, hau da sentimendua eta bihotza alde batera utzi gabe. Honek ez du esan nahi sinesmenean zentzugabekeriarik gertatzen denik, sinesmenean errealidadearen zentzurik sakonena gizonaz jabetzen dela baizik. Hori ezin daiteke gizonaren ahaletik gertatu, graziaren ekintza bezala bakarrik da posible. Jainkoaren grazia, errealidadearen sakonaren zentzu eta oinarriaz ohartzeko eta horiek ikusi ahal izateko Tillichentzat ez dago maila berezirik, guztia errealidade da, eta Jainkoa errealidade honen barruan bilatu behar da. Horregatik Tillichentzat munduko den guztiak du Jainkoarekiko erlazio bat. Erlijioa ez da giza bizitzaren maila berezi bat, giza espirituaren eginkizun berezi bat, giza espirituaren eginkizun guztietan nahitaezkoaren indarraren esperimentzia baizik. Harreman hestuan ikusten ditu, beraz, Tillichek erlijioa eta Kultura. Erlijioa berarentzat kulturaren mamia da, eta kultura erlijioaren moldea. Erlijioa esaterakoan nahitaezko sentidua esan nahi da, mamia, moldeak mami horren zerbitzuko sinboluak izanik. Kultura esaterakoan berriz, sentidu mugatua edo baldintzatua esan nahi da. Mamiak, nahitaezko zentzuak, zeharka eta moldeetan ezkutaturik ekiten du. Tillichek, beraz, profanotasuna kristautasunaren sustraiko elementu bezala ber-aurkitu du (23).

Kritika bideak

Erraz ikusi daitekeenez, Tillichen teologiari teologia filosofikoa deitu izan zaio. Horregatik Tillichi egindako kritikak bi alderditatik etorriko dira: Tillich ontologiaz eta izateaz mintzatzen da gustora Jainkoa hitza erabili gabe. Hori dela ta, teologo askok zera galdetzen du, Jainkoa eta "izatea bera" berdintzen direnez geror Jainkoari hain berezko zaion pertsona izatea ez ote den galtzen, alegia. Filosofia alderditik berriz, zera salatzen zaio: Tillichek egiten duen ontologia ez dela filosofiazkoa, teologiaren menpeko dela, alegia. Tillichen izatearen ideia ez dela filosofiazko azterketaz lortutakoa, kreazioaren erlijiozko egiaren itzalpean sortutakoa baizik.

(23) Tillichi buruz esandako guztirako ikus: ZÄHRNT: aip. lib.: *Die Wirklichkeit Gottes in der Wirklichkeit der Welt*. Tillichek protestantismoan duen lekuaz eta garrantziaz, obra berean, 10. kapituloan: *Ende der protestantischen Ara?*